

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİN DEMOKRATİK TUTUMLARININ DRAMA UYGULAMA YETERLİLİKLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ*

Yrd. Doç. Dr. Filiz ERBAY**
Prof. Dr. Esra ÖMEROĞLU***

ÖZET

Bu araştırmanın amacını okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin demokratik tutumlarına drama uygulama yeterliliklerinin etkisini ortaya koymak oluşturmaktadır. Bu çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutu için çalışma grubunu Konya il milli eğitim müdürlüğü merkez ilçeleri okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan okul öncesi öğretmenleri arasından tesadüfi olarak seçilen 146 öğretmen oluşturmuştur. Araştırmanın nitel boyutu için çalışma grubunu ise amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilen 5 okul öncesi öğretmeni oluşturmuştur.

Araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin demokratik tutumlarını belirlemek amacıyla Öğretmenlik Tutum Ölçeği (ÖTÖ) demokratik tutum alt boyutu, drama uygulama yeterliliklerini değerlendirmek amacı ile "Drama Lideri Olarak Öğretmen ve Eğitimsel Drama Uygulama Yeterliği Ölçeği" kullanılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin drama etkinlikleri sırasında demokratik davranışlar sergileyip sergilemediklerini belirlemek amacı ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Bu çalışmada nitel verilere içerik analizi yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen nicel verilerin analizinde SPSS 15 programından yararlanılmıştır. Bağımlı değişkenin bağımsız değişken üzerindeki etkisini ortaya koymak amacı ile basit doğrusal regresyon analizi kullanılmış, değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir.

Araştırma sonunda drama uygulama yeterliliğinin demokratik tutumun anlamlı bir açıklayıcısı olduğu; ayrıca öğretmenlerin drama etkinlikleri sırasında demokratik davranışlar sergilediklerine ilişkin görüş bildirdikleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Okul öncesi öğretmeni, demokratik tutum, drama uygulama yeterliliği

* Bu çalışma 12-15 Eylül 2012 tarihinde Çukurova Üniversitesi tarafından düzenlenen 3. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

EXAMINATION OF DEMOCRATIC ATTITUDES OF PRESCHOOL TEACHERS IN TERMS OF THEIR DRAMA PRACTICE COMPETENCIES

ABSTRACT

Purpose of study consists of revealing effect of drama practice competencies on democratic attitudes of teachers who are employed in preschool education institutions. In this research, both qualitative and quantitative research methods were used. Participants for quantitative dimension consist of 146 randomly selected teachers among preschool teachers who are working in preschool education institutions of central districts, Konya Provincial Directorate for National Education. Participants for qualitative dimension consist of 5 preschool teachers who were selected according to purposeful sampling approach. In the current study, Teaching Profession Attitude Scale (TPAS), the sub-dimension of democratic attitude used to determine democratic attitudes of teachers and "Teacher as a Drama Leader and Educational Drama Practice Adequacy Scale" to evaluate drama practice competencies. Also, semi-structured open-ended interview forms were used to determine the democratic behaviors during teachers' drama activities. In the analysis of data obtained in qualitative data, content analysis was conducted. In the analysis of data obtained in quantitative study, the SPSS 15 program was used. Simple linear regression analysis was used to reveal effect of dependent variable on independent variable, and descriptive statistics relating to variables were included. It was concluded that drama practice adequacy was a significant explanatory of democratic attitude. Besides, the results pointed out that teachers express opinion that they behave democratically during drama activities.

Key Words: Preschool teacher, democratic attitude, drama practice competency

GİRİŞ

Okul öncesi yaşlarda çocuğun içinde bulunduğu çevre ve verilen eğitim onun yetişkinlikteki kişilik yapısını, tavır, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını dolayısıyla da yaşam kalitesini büyük ölçüde belirlemektedir (Senemoğlu, 2001). Okul öncesi eğitim kurumlarında çocukla sürekli iletişim halinde bulunan ve programın yürütülmesinde en büyük role sahip olan kişi ise öğretmendir (Akyel, 2011).

Öğretmenin öğrencilerini etkileyen en önemli kişilik özelliklerinden biri tutumlarıdır. Öğretmenlerin bir duruma ya da insana yönelik gösterdiği tepki,

öğrencileri derinden etkilemektedir (Beyazkürk ve Kesner, 2005; Reitzel, 2000; Şahin ve Anliak, 2008; Yan vd.2011; Yara, 2009). Özellikle okul öncesi eğitimde öğretmenlerin çocuklar üzerindeki etkisi daha fazladır. Bu yüzden okul öncesi öğretmenin çocuklara yönelik göstereceği sevgi, hoşgörü, demokratiklik, saygı, şefkat, adaletli olmak gibi olumlu tutumlar çocukların sağlıklı kişilik gelişimini destekleyici niteliktedir (Sakin, 2007). Özellikle demokratik tutumu benimseyen öğretmenlerin tutum ve davranışları sayesinde oluşacak ortamda öğrenciler, daha bağımsız, kişilikli, gelişmeye açık, araştırmacı, kendini ifade edebilen, anlayışlı, sosyal ilişkilerinde başarılı insanlar olarak yetişebilirler (Bilgin, 1996). Öğretmenin sınıf içinde demokratik tutuma sahip olması öğrencilerinin de demokratik davranışlar geliştirmesine neden olur. Birlikte çalışma, problem çözme, tartışma yöntemleri bir yandan sorumluluk duygusunu geliştirirken, beraberinde katılma, hoşgörü, başkalarına saygı duyma ve uzlaşma davranışlarının gelişmesini de sağlar (Baysal, 2003; Lesko, 2002; Saracaloğlu vd.2004). Çünkü demokratik tutumu benimseyen öğretmenler öğrencilerine güven duyar, onların duygu ve düşüncelerine önem verirler. Sınıflarında eleştirilere açık bir ortam sağlar, eleştiriyi teşvik eder ve zaman zaman kendilerine yöneltilen eleştirileri anlayışla karşılarlar. Sınıfın bir üyesi gibi davranır ve öğrencilere bunu hissettirirler. Öğrencileri değerlendirmede objektif olmaya çalışırlar. Öğrencilerden gelen teklif ve isteklere olumlu bakar. Böylece dersle ilgili kararların grup tarafından verilmesini sağlar. Öğretmen her konuda öğrenciyle konuşmaya hazırdır. Öğrenciler hakkındaki eleştirileri bireysel değil, tüm gruba ya da sınıfa yöneliktir. Bu tutumu benimseyen öğretmenler düşünsel davranışsal çeşitliliğin ve zenginliğin önemini kavratıp, insan ilişkilerinde hoşgörü ve saygının ancak düşünsel zenginliğe fırsat verilen bir toplum zemininde yeşerebileceğini örneklerle irdeler (Bilgin, 1996; Kale, 1998; Özgül, 2009; Tekerci, 2008). Ayrıca demokratik öğretmen, istenmeyen davranışları ceza yoluyla çözmeye çalışmaz. Anlamaya, yol göstermeye ve hatanın tekrarlanmamasına çalışır (Yapıcı, 2004).

Öğretmenlerin demokratik davranışlar sergileyebilecekleri ortamlardan birini de yaratıcı drama etkinlikleri oluşturur. Drama etkinlikleri uygulayabilen ve bu konuda yeterli olan öğretmenler sınıftan sözel ve sözel olmayan işaretleri alabilen, bu işaretleri açıklayabilen ve belirleyebilen kişiler olmalıdırlar. Ayrıca dinleme ve yanıtlama becerisine, çocukların rol içindeki gereksinimlerine nasıl destek vereceğini bilme yeterliliğine de sahip olmalıdır (Akyel, 2011). Bunların yanında öğrencilerin kendilerini ifade etmelerine olanak verme, eleştirel düşünme becerilerini geliştirme, öğrencilere başarılı olma fırsatı sunma, bireysel farklılıkları dikkate alabilme becerilerinde de yeterli olmalıdırlar. Drama uygulama konusunda yeterli olan öğretmenler etkili iletişim becerilerine sahip, her çocuğun duygularının düşüncelerinin önemli olduğunu kabul edebilen, çabalarını olumlu yönde pekiştirebilen, bütün öğrencilerine eşit davranabilen, öğren-

cilerin değerlerini tanıyan ve bu değerlere saygılı davranan ve böylece olumlu bir sınıf atmosferi yaratabilen kişilerdir (Adıgüzel, 2010; Erbay, 2011; Okvuran, 2003). McCaslin (2006), bir öğretmenin sempatik bir lider olduğu, hayal gücüne ve başkalarının düşüncelerine saygı duyduğu zaman drama için temel nitelikleri taşıdığını vurgulamaktadır. Bu öğretmenler çocuklara yakın davranır, çocukları oldukları gibi kabul edebilir, onların önerilerini dikkate alabilir ve çocukların oyuna kendilerinden bir şeyler katmaları için cesaretlendirir. Ayrıca drama çalışırken öğretmen, yönetmekten çok yol göstermeye ağırlık verebilir (Akyel 2011; Aral vd. 2003).

Görüldüğü üzere drama konusunda yeterli olan öğretmenler ile demokratik tutumu benimseyen öğretmenler, benzer davranış özelliklerine sahiptirler. Alan yazın incelendiğinde öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile ilgili çok sayıda çalışmanın yapılmış olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmalarda demokratik tutumla demografik özellikler, mezun olunan üniversite ve bölüm, benlik saygısı ve farklı değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir (Çorbacı vd. 2003; Gürsoy, 2009; Taçman, 2006; Yiğit ve Çolak, 2010). Demokratik tutumla ilgili çok sayıda araştırma yapılmış olması olumlu bir durumdur. Çünkü demokratik tutum bireylerde geliştirilmesi gereken ve geliştirilebilen önemli bir kavramdır (Davis, 1999). Bireylerin yoğun kaygı ve stres duyguları yaşadığı dünyada probleme neden olan birçok olay, kişilerin birbirlerine karşı gösterdiği olumsuz davranışlardan kaynaklanmaktadır. Bu davranışları yok etmenin en iyi yolu ise bireylere başkalarını anlama ve başkalarına demokratik tutumlar gösterebilme yeterliliğini kazandırmaktan geçmektedir. Demokratik tutumu benimseyen bireylerin yetiştirilmesi ancak bu tutumu benimsemiş bir eğitim sistemi ve öğretmenlerle mümkün olabilir (Genç ve Kalafat, 2008). Bu nedenle demokratik tutumu geliştirebilmek için öncelikle bu tutuma etki eden faktörlerin belirlenmesi gerekmektedir. Alan yazında öğretmenlerin demokratik tutumları farklı değişkenler açısından incelendiği dikkat çekmiştir. Ancak drama uygulama yeterlilikleri ile öğretmen demokratik tutumları arasındaki ilişki ilk defa incelenecek olup bundan sonra yapılacak olan çalışmaları destekleyeceği ve bu alanda yapılacak diğer çalışmalara yol gösterici bir nitelik taşıyacağı düşünülmektedir. Özellikle bu konuda okul öncesi öğretmenleri üzerinde yapılmış başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışmadan elde edilecek bulguların öğretmenlerin demokratik tutum geliştirmelerinde drama uygulamalarının önemini ortaya çıkaracağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmada nicel yöntemlerle toplanan veriler daha derinlemesine ve daha net sonuçlar elde edebilmek amacı ile nitel verilerle desteklenmeye çalışılmıştır. Çünkü genellikle insanlar demokratik değerlere inandıklarını ifade ederken bu değerleri kendi yaşamlarında uygulama konusunda isteksiz davranabilmektedirler (Usui, 2008). Nitel verilerin, öğretmenlerin demokratik davranışları gerçekten sergileyip sergilemediklerini ve ne tür demokratik davranışlar sergile-

diklerini ortaya çıkaracağına inanılmaktadır. Araştırmanın, nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanılmış olması bakımından da alan yazında yer alan benzer çalışmalardan farklı ve önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu noktadan hareketle bu araştırmanın amacını okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin demokratik tutumlarına drama uygulama yeterliliklerinin etkisini ortaya koymak oluşturmaktadır.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1.Okul öncesi öğretmenlerinin drama uygulama yeterlilikleri demokratik tutumlarının anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

2. Drama uygulama yeterliliği ve demokratik tutum puanları yüksek olan öğretmenler drama etkinliklerinde demokratik davranışlar sergilemekte midir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır.

Araştırmanın ilk aşamasında birinci alt probleme uygun bulguları ortaya koyabilmek amacı ile nicel araştırma yöntemlerine yer verilmiştir. Araştırmanın nicel boyutu için bağımlı değişkeni öğretmenlerin demokratik tutumları, bağımsız değişkeni ise drama uygulama yeterlilikleridir. Araştırmanın bu boyutu bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisini ortaya koymak amacı ile ilişkisel tarama modelinde çalışılmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında ikinci alt probleme uygun bulgu elde edebilmek amacı ile nitel araştırma yöntemine yer verilmiştir. Nitel araştırma yöntemleri, araştırmanın gerçekleştirildiği doğal ortamı anlamaya, tanımaya ve sonuçlara olan etkilerini açıklamaya duyarlı olduğundan eğitsel gerçekleri çok boyutlu olarak ortaya koyma imkânı tanır. Bu yönleri ile eğitim araştırmalarına zenginlik katar (Işıkoğlu, 2005). Bu çalışmada, drama uygulama yeterliliğine sahip ve demokratik davranış puanları yüksek olan öğretmenlerin, drama etkinlikleri sırasında ne tür demokratik davranışlar sergilediklerinin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Bu bulgunun araştırmanın nicel boyutu ile elde edilen bulguları derinlemesine ele alacağı ve destekleyerek araştırmaya zenginlik katacağı düşünüldüğü için nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın nicel boyutu için çalışma grubunu Konya ili merkez ilçelerinde yer alan ve İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan okul öncesi öğretmenleri arasından tesadüfi eleman örnekleme yöntemi ile seçilen 146 öğretmen oluşturmuştur. Öğretmenlerin kıdem yılları 2 ve 23 yıl arasında değişmekte olup kıdem yılı ortalaması 11,93 olarak

belirlenmiştir. Araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin yaş ortalaması ise 33,71'dir. Öğretmenlerin 26'sı Milli Eğitim Bakanlığına bağlı özel kurumlarda, 120'si de resmi kurumlarda görev yapmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin 53'ü anasınıflarında, 93'ü ise anaokullarında çalışmaktadırlar.

Araştırmanın nitel boyutu için çalışma grubunu ise amaçlı örnekleme (purposeful sampling) yöntemi ile seçilen 5 okul öncesi öğretmeni oluşturmuştur. Bu yöntem daha zengin ve derin bilgi alınabilecek kişilerin seçilerek görüşlerinin daha derinlemesine anlaşılmasına fırsat verdiği için tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu öğretmenlerin seçilmesinde uygulanan ölçeklerin her ikisinden de en yüksek puanları almaları seçim ölçütü olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin demokratik tutumlarını belirlemek amacıyla Öğretmenlik Tutum Ölçeği (ÖTÖ) demokratik tutum alt boyutu, drama uygulama yeterliliklerini değerlendirmek amacı ile "Drama Lideri Olarak Öğretmen ve Eğitimsel Drama Uygulama Yeterliği Ölçeği" kullanılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin drama etkinlikleri sırasında demokratik davranışlar sergileyip sergilemediklerini belirlemek amacı ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Drama Lideri Olarak Öğretmen ve Eğitimsel Drama Uygulama Yeterliği Ölçeği:

Karadağ, Çalışkan, Korkmaz ve Yüksel (2008) tarafından geliştirilen "Drama Lideri Olarak Öğretmen ve Eğitimsel Drama Uygulama Yeterliği Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek geçerliğine ilişkin analizi yapılmış ve üç boyut olarak tasarlanmıştır. Birinci boyut olan "Dramayı planlama yeterliği" 6 madde; ikinci boyut olan "Dramayı gerçekleştirme yeterliği" 18 madde ve üçüncü boyut olan "Dramayı değerlendirme yeterliği" 6 madde olmak üzere ölçekte toplam 30 madde yer almaktadır. Ölçeğin birinci, ikinci ve üçüncü alt boyutlarına ait iç tutarlılık güvenirlik katsayıları sırasıyla 0,71; 0,82 ve 0,78; ölçeğin bütününe ait iç tutarlılık güvenirlik katsayısı 0,74'tür.

İlgili ölçek beşli Likert tipi dereceleme ölçeği formatında düzenlenmiştir. Ölçekteki "her zaman" seçeneği 5, "çoğu zaman" seçeneği 4, "ara sıra" seçeneği 3, "nadiren" seçeneği 2 ve "hiçbir zaman" seçeneği ise 1 ile puanlanmaktadır (Akyel, 2011).

Öğretmenlik Tutum Ölçeği (ÖTÖ):

Ölçek Bilgin (1996) tarafından okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin öğretmenlik tutumlarını belirlemek amacı ile geliştirilmiştir.

Ölçeğin geliştirilmesinde, Minnesota Öğretmen Tutumları Envanterinden yararlanılmıştır. Minnesota Öğretmen Tutum Envanteri genel olarak öğretmenlik tutumlarını ölçmektedir.

Bilgin, ölçeğe okul öncesi öğretmenlerinin tutumlarını ölçmeye yönelik bazı yeni maddeler eklemiştir; bazı maddeleri de okul öncesi öğretmeniyle ilgili olmadığından çıkarmıştır. Bu madde değişikliklerinden sonra ölçek üzerinde geçerlik çalışmaları yapılmıştır. Geçerlik hesaplamaları sonucunda toplam 52 madde ve üç alt boyut ile ölçeğe son şekli verilmiştir. Ölçeğin birinci alt boyutu otokratik tutum 16 maddeden, ikinci alt boyutu boşvermiş tutum 19 maddeden, üçüncü alt boyutu demokratik tutum 17 maddeden oluşmuştur.

Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları için hesaplanan Cronbach Alpha değerleri testin tümü için .63; otokratik tutum boyutu için .70; demokratik tutum boyutu için .58; boşvermiş tutum boyutu için de .66 olarak bulunmuştur. Güvenirlik hesaplamalarında 33 kişi üzerinde yapılan test-tekerrar test uygulamasında testin tümü ve otokratik boyut için .05 düzeyinde farklılık çıkmıştır. Demokratik ve boşvermiş boyut için anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. İlişki katsayılarında ise test-tekerrar test uygulamaları sonucunda tüm test için .52, otokratik boyut için .26, demokratik boyut için .12 ve boşvermiş boyut için .59 bulunmuştur.

Ölçek maddeleri (1) “kesinlikle katılmıyorum” dan (5) “tamamen katılıyorum” a doğru beşli likert tipi değerlendirmeyi içermektedir. Ölçekten alınan puanlar her üç tutum boyutu için ayrı ayrı değerlendirilmektedir (Bilgin, 1996).

Görüşme Formu:

Araştırmanın nitel verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Görüşme formu araştırmacılar tarafından ilgili alan yazın taranarak oluşturulmuştur. Oluşturulan görüşme formuna 3 alan uzmanının görüşleri doğrultusunda yeniden düzenlenmeler yapılarak son şekli verilmiştir. Görüşme formunda öğretmenlerin çocuklara drama etkinlikleri sırasında söz hakkı verirken, kuralları belirlerken, rol dağılımı yaparken nasıl bir yol izledikleri, kendisi ile aynı fikirde olmayan çocuklara nasıl davrandıkları, çocukların soruları karşısında nasıl bir tavır sergiledikleri ve çocuklara eşit fırsat tanıma konusunda kendilerine yönelik algılarına ilişkin açık uçlu sorular yer almaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması ve analizi, nitel ve nicel olmak üzere iki farklı araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada nicel veriler araştırmacılar tarafından toplanmıştır. Okul öncesi öğretmenleri ile tek tek görüşülmüş, araştırmanın amacı açıklanmış ve ölçekleri doldurmaları istenmiştir. Araştırmadan elde edilen nicel verilerin ana-

lizinde SPSS 15 programından yararlanılmıştır. Bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni yordama düzeyini ortaya koymak amacı ile basit doğrusal regresyon analizi kullanılmış, değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir. Ancak regresyon analizi öncesinde değişkenler arasındaki ilişki Pearson Korelasyon katsayısı ile test edilmiş, değişkenler arasındaki ilişki belirlendikten sonra regresyon analizine geçilmiştir.

Araştırmanın nitel verilerin toplanmasında, görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmacılar amaçlı örnekleme ile seçilen 5 öğretmen ile görüşerek araştırmanın ikinci aşaması ve görüşme soruları ile ilgili bilgi vermiş; bilgileri tam ve doğru şekilde kaydetmek ve elle not tutmaktan doğabilecek zaman kaybını engellemek amacıyla ses kayıt cihazı kullanmak istediğini belirtmişlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Öğretmenlerin tamamı bunu kabul etmişlerdir. Görüşmeler, öğretmenler tarafından belirlenen gün ve saatlerde, okul içerisinde öğretmenlerin rahat edebilecekleri mekânlarda birebir olarak yapılmış ve görüşme süreleri 30 dakika ile 45 dakika arasında değişmiştir.

Nitel verilere içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Verilerin analiz edilmesi sürecinde görüşme formunda yer alan sorular ana temaların oluşturulmasında bulgularda başlık olarak kullanılmıştır. Alt tema ve kategoriler oluşturulurken araştırmacılar öncelikle ses kaydı yapılan görüşmeleri deşifre ederek bilgisayar ortamına yazılı aktarım yapmışlardır.

Daha sonra kelime tekrarı (word-repetition) yöntemini kullanarak özgün ifadeleri listelemişler ve ardından bu ifadeleri defalarca okunmuşlardır. Araştırmacılar benzer ifadeleri not etmiş ve ifadelerin ne sıklıkla kullanıldığını belirlemişlerdir. Kodların sıklığı bir sonraki aşama olan alt temaların belirlenmesine yön vermiştir.

Bu işlem de iki öğretim üyesi tarafından yapılmış ve araştırmanın güvenilirliği bu şekilde sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın geçerliliği için öğretmen görüşlerinden birebir alıntı yapılmıştır (Altınışik vd. 2008).

Bulgular

Araştırma bulguları, nicel ve nitel verilere ilişkin olmak üzere iki ana başlık altında ele alınmıştır.

Araştırmanın nicel verilerine ilişkin bulgular

Öncelikle araştırma kapsamında ele alınan değişkenlerin betimsel istatistikleri incelenmiştir. Daha sonra, basit doğrusal regresyon analizi sonuçlarına değinilmiştir. Araştırma kapsamına alınan okul öncesi öğretmenlerinin demokratik tutum ve drama uygulama yeterlilikleri puan ortalamalarına ilişkin bulgulara tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. Okul öncesi öğretmenlerinin demokratik tutum ve drama uygulama yeterlilikleri puan ortalamaları ve standart sapma değerleri

	N	X	SS
Demokratik tutum	146	72,39	7,02
Drama uygulama yeterlilikleri	146	128,64	13,26

Okul öncesi öğretmen adaylarının demokratik tutum puan ortalamalarının $72,39 \pm 7,02$; yaratıcı drama uygulama yeterlilik puan ortalamalarının $128,64 \pm 13,26$ olduğu görülmektedir.

Okul öncesi öğretmenlerinin drama uygulama yeterliliklerinin demokratik tutumlarını yordama düzeylerine ilişkin basit doğrusal regresyon analizi sonuçlarına Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Drama uygulama yeterliliğinin demokratik tutumlarını yordama düzeyi

	R	R ²	F	B	Beta	t	p
Drama uygulama yeterliliği	,58	,34	74,10	1,1	,58	8,60	,000

Drama uygulama yeterliliğinin okul öncesi öğretmenlerin demokratik tutumlarını anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir ($R=,58$; $R^2=,34$; $F=74,10$; $p<0.01$). Regresyon eşitliğinde demokratik tutumun öğretmenlerin drama uygulama yeterlilikleri ile anlamlı düzeyde ve pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlara göre, drama uygulama yeterliliği okul öncesi öğretmenlerin demokratik tutumlarındaki varyansın %34’ünü açıklamaktadır.

Araştırmanın Nitel Verilerine İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin drama etkinliklerinde söz hakkı verirken izledikleri yola ilişkin görüşleri

Öğretmenler drama etkinliklerinde özellikle de değerlendirme aşamasında çocuklara söz hakkı verirken parmak kaldırarak söz hakkı verme, baştan başlayıp sona kadar herkese sıra ile söz verme gibi yöntemleri kullandıklarını açıklamışlardır. Bunun dışında az parmak kaldıran çekingen çocukları teşvik etmek adına söz hakkı istediklerinde mutlaka onlara söz hakkı verdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca sadece konuşan değil iyi bir dinleyen olabilmeleri için de çocukları sözel olarak teşvik ettiklerini açıklamışlardır.

Aşağıda bu durumları örnekleyen öğretmen ifadelerine yer verilmiştir:

Ö.1. *“İlk önce çocuklara dönemin başında konuşma kurallarını açıklıyorum, aynı anda fazla kişinin konuşmaması gerektiğini, konuşan kişinin dinlenmesi gerektiği vs... Çocukların söz hakkı isteyerek konuşmasının öneminden bahsediyorum”,* Ö.3. *“Genelde çocuklar parmak kaldırarak söz hakkı istiyorlar ben de sırayla söz hakkı veriyorum”,* Ö.4. *“Her birinin konuşmasını istiyorsam, yarım ay şeklinde oturtup sağ baştan ya da sol baştan sırayla başlatarak konuşmalarını istiyorum.”*

Öğretmenlerin drama etkinliklerinde kuralları belirlerken izledikleri yola ilişkin görüşleri

Öğretmenler drama etkinliklerinde genel olarak kuralları belirlerken çocukların da fikirlerini aldıklarını belirtmişlerdir. Çocuklara, oluşturulması gereken kurallarla ilgili soru sorarak görüşlerini ifade edebilmeleri için fırsat tanımaya çalıştıklarını vurgulamışlardır. Ayrıca zaman zaman sınıfta oylama yaparak kurallarla ilgili son karara varmaya çalıştıklarını da eklemiştir.

Aşağıda bu durumları örnekleyen öğretmen ifadelerine yer verilmiştir:

Ö.2. *“Çocuklarla beraber belirlemeye gayret gösteriyorum”,* Ö.5. *“Bazen çocuklar anlaşamadıkları zaman parmak kaldırarak oylama yaptırıyorum. Çoğunluğun dediği kabul ediliyor. Bazen de çok mantıksız isteklerde çoğunluğun mesela soğuk havada dışarıda etkinliği yapmak istediklerinde sayısı az olan çocukların isteklerini yerine getirmeye çalışıyorum. Kendimce dengeleme yapıyorum işte”*

Öğretmenlerin drama etkinliklerinde rol dağılımı yaparken izledikleri yola ilişkin görüşleri

Öğretmenler drama etkinlikleri sırasında rol dağılımı yaparken istekli çocuklara rol verme, farklı zamanlarda ve tekrarlarında çekingen çocuklara da rol verme, sayışmaca ve kart çektirme ile rol dağılımı yapma, rol dağılımı ile ilgili çocukların görüşlerini alma konusunda görüş bildirmişlerdir.

Bu durumları örnekleyen öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö.3. *“Bazen çekingen çocuklara önemli roller vererek onları yüreklendirmeye çalışıyorum. Bazen de bu konuda hali hazırda istekli çocuklara rolleri paylaşıyorum”,* Ö.1. *“Bir rol için birden fazla çocuk istekliyse sayışma yaparak ya da kart çektirerek rolleri veriyorum”,* Ö.5. *“Aynı dramayı tekrarlayarak aynı rolleri tekrar dağıtıyorum ya da bugün rolleri nasıl paylaşsak acaba diye çocuklara da sorabiliyorum”*

Öğretmenlerin drama etkinliklerinde kendisinden farklı olan fikirler karşısında izledikleri yola ilişkin görüşleri

Öğretmenlerin tamamı çocuklar kendisi ile aynı görüşte olmadıkları zaman, bu görüşü olumsuz değerlendirmediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bazı öğretmenler sözel olarak farklı görüşleri olumlu değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenler bu konuda:

Ö.1. *“Farklı düşünebileceğimizden bahsediyorum”, Ö.2. “Ne kadar değişik bir düşünce, ben bunu hiç düşünmemiştim diyorum, hiçbir zaman bu ne biçim fikir, hiç böyle bir şey olur mu demiyorum. Hatta siz arkadaşınızın fikrini nasıl buldunuz diye diğer çocuklara soruyorum. Böylece hem o çocuk herkesin kendisiyle aynı düşünceleri paylaşmayabileceğini anlıyor, hem de tüm çocuklar düşüncelerini açıklayabiliyorlar”, Ö.4. “Diğer çocuklardan bu arkadaşları gibi herkesin farklı da olsa düşüncesini sınıfta rahatça söylemelerini istiyorum”* şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Öğretmenlerin drama etkinliklerinde çocukların soruları karşısında izledikleri yola ilişkin görüşleri

Öğretmenler çocukların sorularına mümkün olduğunca cevap vermeye çalıştıklarını, bilmedikleri sorularda farklı yöntemler kullanarak soruyu araştırdıklarını ve çocuklarla birlikte bulmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca ilgisiz ya da etkinlikle ilgili olmayan sorular için etkinlik bitince zaman ayırdıklarını vurgulamışlardır.

Ö.5. *“Çocuğun sorduğu soruyu açıklıyorum bilmiyorsam ‘bilmiyorum’ diyorum, ama ‘bakalım sınıfta bilen arkadaşınız var mı’, diye soruyorum; diğer çocuklardan o konuyla ilgili konuşmalarını istiyorum”, Ö.4. “Örneğin antilobu canlandırılan bir çocuğun arkasında ‘antilop nasıl bir hayvan’ sorusu gelmişti. Sınıftaki bilgisayardan antilobu araştırıp çocuklarla bilgisayar üzerinden konuyu hep beraber ayrıntılı bir şekilde öğrenmiştik”, Ö.3. “Sorduğu soru o anki etkinliği etkileyecekse ve ilgisizse bunu sonra ‘konuşalım’ diyorum ve etkinlik sonlanınca ‘evet şimdi sor’ diyorum”.*

Öğretmenlerin drama etkinliklerinde çocuklara eşit fırsat verme konusunda kendilerine ilişkin algılarıyla ilgili görüşleri

Öğretmenler genel olarak çocuklara eşit fırsat verme konusunda çaba gösterdiklerini ancak bunu her zaman başaramadıklarını ifade etmişlerdir.

Ö.2. *“Bu sorunun cevabı bazen evet bazen hayır. Çünkü her çocuk drama etkinliklerinde istekli olmuyor. Drama yapmayı seven çocuklara daha fazla fırsat veriyorum. Bu diğer isteksiz çocukların da drama etkinliklerine ilgilerini artırıyor”, Ö.3. “Farklı günlerde, farklı çocuklara rol vermeye çalışarak eşitlik sağ-*

lamaya, çocuklara bu şekilde dramayı sevdirmeye ve dâhil etmeye çalışıyorum tabii”.

Öğretmenlerin drama etkinliklerinde demokratik davranışlar sergileyip sergilemediklerine ilişkin görüşleri incelendiğinde de drama etkinlikleri sırasında kuralların belirlenmesinde, rol dağılımında, söz hakkı vermede, çocukların soruları ve farklı fikirler karşısında oldukça demokratik yöntemlere başvurdukları belirlenmiştir.

Tartışma

Bu araştırma okul öncesi öğretmenlerin demokratik tutumlarına drama uygulama yeterliliklerinin etkisini ortaya koymak amacı ile çalışılmış ve drama uygulama yeterliliğinin demokratik tutum ile ilişkili olduğu ve demokratik tutumun anlamlı bir açıklayıcısı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin drama uygulama yeterliliklerinin olması demokratik davranışlar sergilemelerine zemin hazırlamaktadır.

Alan yazın incelendiğinde bu konuda yapılmış başka bir araştırma bulgusuna rastlanmamıştır. Ancak drama eğitimi alan öğretmen ve öğretmen adaylarının bu eğitimin kendilerine katkılarının incelendiği araştırma bulguları mevcuttur. Yayla Ceylan ve Ömeroğlu (2007), drama dersi alan okul öncesi öğretmen adaylarının drama dersinin kendilerine katkılarını inceledikleri çalışmada öğretmen adaylarının demokratik özellikler olarak nitelendirilecek davranışlar kazandıklarını ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Öğretmen adayları, drama eğitiminin herkesi olduğu gibi kabul etmeyi ve sorunlara karşı daha hoşgörülü yaklaşmalarını sağladığını, empati becerilerini artırdığını, farklı bakış açılarıyla bakabilmeyi öğrettiğini ifade etmişlerdir. Bu bulgular, drama eğitimi ile öğretmen adayların demokratik özellik taşıyan davranışları edindiğini göstermektedir. Drama eğitimi almadan drama konusunda yeterli olunamayacağı dikkate alındığında Yayla Ceylan ve Ömeroğlu (2007) tarafından yapılan araştırma sonuçları ile bu araştırma sonuçlarının birbirini destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Araştırmada, öğretmenlerin drama etkinliklerinde çocuklara söz hakkı verirken parmak kaldıranlara söz hakkı verdikleri, baştan başlayıp sona kadar herkese sıra ile söz verdikleri, çekingen çocuklar söz hakkı istediğinde onlara öncelik verdikleri, iyi bir dinleyici olma konusunda çocukları teşvik ettikleri sonuçları ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmenlerin drama etkinliklerinde rol dağılımı sırasında istekli çocuklara rol verirken, çekingen çocuklara da fırsat tanımaya çalıştıkları, kart çekirme, çocukların görüşleri doğrultusunda rol dağılımı yapma gibi yöntemler kullandıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin genel olarak çocuklara söz hakkı verirken ve rol dağılımı yaparken özellikle çekingen çocukların da kendisini ifade etmesine fırsat tanıyarak demokratik davranışlar sergi-

ledikleri görülmektedir. Dewey (1996) demokrasiyi, sayıca azınlıkta kalanların da görüşlerinin dinlendiği, haklarının gözetildiği, niteliğin sayıya tercih edildiği, gerçek anlamda karşılıklı anlayışın ve empatik düşüncenin ön planda olduğu bir yaşam biçimi olarak tanımlamıştır. Bu çerçevede ele alındığında öğretmenlerin azınlıkta kalan çocukların haklarının da korunması anlamında demokratik tutuma sahip oldukları ve alan yazında yer alan teorik bilgilerle bu araştırma sonuçlarının örtüştüğü söylenebilir.

Araştırma sonuçları öğretmenlerin drama etkinliklerinde kuralları belirlerken çocukların fikirlerini aldıkları, bunun için çocuklara açık uçlu sorular sorduklarını ve oylama yaptıklarını göstermiştir. Sınıfta demokratik bir lider olarak görev alan öğretmen, çalışma ve sınıf kurallarında kararları alırken öğrencilerine söz hakkı vererek görüş alır, oylama yapar, tercihlere saygı duyar (Gürsoy, 2009; Yapıcı, 2004). Alan yazın incelendiğinde benzer çalışma bulgularına rastlanmaktadır. Durmuşoğlu Saltalı ve Arslan (2012) yaptıkları çalışmada okul öncesi öğretmenlerin sınıf içerisindeki kuralları belirlerken çocukların görüşlerini alma eğiliminde olduklarını, bunun çocukların demokrasi algılarını geliştirdiğini belirtmişlerdir. Farklı bir çalışmada Yayla Ceylan ve Ömeroğlu (2007), drama dersinin okul öncesi öğretmen adaylarının arkadaşlarının fikirlerine ve önerilerine saygı duymayı öğrettiğini belirttiklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar da birbirleri ile paralellik göstermektedir. Çünkü drama yeterliliği olan kişiler de drama eğitimi almış, bu süreçlere aktif olarak katılmış kişilerdir. Bu nedenle drama eğitimi sürecinde farklı fikirleri önemsemeyi davranış olarak edinmiş olabilirler.

Araştırma bulgularında, öğretmenlerin kendisi ile aynı görüşte olmayan çocuklara olumsuz bir tepki vermediklerini, aksine farklı görüşleri sözel olarak destekleri sonucuna da yer verilmiştir. Ballou (2000), altıncı sınıf öğrencilerinin drama eğitimi ile düşüncelerini doğru bir şekilde ifade etme, diğerlerinin düşüncelerini yorumlayıp eleştirmelerine fırsat verme konusunda katkı sağladığını belirtmiştir. Farklı bir çalışmada Kaf Hasırcı vd. (2008) tarafından yapılan farklı bir çalışma sonucunda öğretmen adaylarının drama dersi sayesinde kalıplardan kurtulma, farklı bakış açıları kazanma, yeni durumlara uyum konusunda kendilerini daha yeterli hissettiklerini ve demokratik anlayış kazandırdığını ifade ettikleri belirtilmiştir. Bu sonuçlar farklı görüşlere olumsuz yaklaşmama hatta farklı görüşleri destekleme sonuçları ile paralellik göstermekte ve bu araştırma sonuçlarını desteklemektedir.

Bu araştırma bulgularında yer verilen bir diğer sonuç ise öğretmenlerin çocukların sorularına mümkün olduğunca cevap vermeye çalıştıkları, bilmedikleri soruları araştırdıkları, ilgisiz sorulara etkinlik dışında zaman ayırdıklarıdır. Öğretmenlerin bu davranışları da demokratik özellik taşımaktadır. Çocukların duygu, düşünce ve meraklarını soru yolu ifade etmelerine fırsat tanımak, onların öğrenme ihtiyaçlarına mümkün olduğunca yanıt vermek demokratik davranış

nış olarak nitelendirilebilir. Yeğen (2004), çalışmasında dramanın mesleki beceri ve kişilik özelliklerini desteklediğini belirtmektedir. Demokratik davranışlara öğretmenlerin sahip olması gereken mesleki özellikler arasında yer almaktadır.

Araştırmada ayrıca öğretmenlerin genel olarak çocuklara eşit fırsat verme konusunda çaba gösterdikleri, ancak kendilerini bu konuda kısmen yeterli hissettikleri sonucu da ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin genel olarak tüm sorulara verdikleri yanıtlar değerlendirildiğinde gerçekten eşit fırsat verme konusunda bir çaba içinde oldukları dikkat çekmektedir.

Bu öğretmenlerin demokratik olmanın önemine ve gerekliliğine inandıkları anlamına da gelebilir. Benzer şekilde Usui (2008) de demokratik değerlere inanan kişilerin her zaman demokratik davranmadıklarını vurgulamaktadır. Aydoğan vd.(2011) yaptıkları çalışmada “Eğitimsel Drama Uygulama Yeterliği Ölçeği”nden yüksek puan alan öğretmen adaylarının drama uygulamaları sırasında çocukların aktif olmalarına ve daha önceki deneyim ve bilgilerini kullanmalarına yeterince olanak sağlamadıkları, çok yönlü düşünmeye olanak tanıyan, çocukların esnek düşüncelerini destekleyen, parça bütün arasında bağlantı kurmalarına imkân veren demokratik bir ortam yaratmada zorlandıkları gözlemlenmiştir.

Araştırma sonuçları okul öncesi öğretmenlerin demokratik tutumlarının %34’ünün drama uygulama yeterlilikleri ile açıklandığını göstermiştir. Bu araştırmanın sınırlılıklarından birisi de bağımsız değişken olarak sadece öğretmenlerin drama uygulama yeterliliklerinin ele alınmasıdır.

Araştırma bulgularında açıklanamayan %66’lık kısmının cinsiyet, kıdem yılı, çalışılan yaş grubu, meslek lisesi mezunu olma, lisans ve ön lisans mezunu olma durumu, mesleğini isteyerek seçme, maaşından memnun olma, benlik saygısı, iş doyumu, öğrenciden beklenti düzeyi gibi farklı değişkenlerden etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir. Yiğit ve Çolak (2010), bayanların erkeklerden daha fazla demokratik tutuma sahip olduğunu belirtirken, Bilgin (1996), kıdem yılı 5 yıldan daha az olan ve 0-3 yaş gruplarında çalışan okul öncesi öğretmenlerinin demokratik tutumlarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Çorbacı vd. (2003), mesleğini isteyerek seçenlerin daha demokratik tutum sergiledikleri ve iş doyumlarının daha yüksek olduğunu vurgularken, öğrencinin başarı düzeyi ile evli olma durumunun onların tutumlarını etkilediğini belirtmiştir. Taçman (2006) ve Gürsoy, (2009) yüksek lisans mezunlarının lisans mezunlarına göre, lisans mezunlarının 2 yıllık ön lisans mezunlarına göre; maaşından memnun olanların kısmen memnun olanlara göre demokratik tutum puanlarının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Ayrıca okul öncesi öğretmenlerin benlik saygısı ve benlik değeri, özgüven, depresif duygulanım, kendine yetme ve başarıma alt ölçek puanları arttıkça demokratik tutum puanlarının da arttığını vurgulamıştır.

Öneriler

Araştırma sonuçları drama uygulama yeterliliği olan okul öncesi öğretmenlerin demokratik tutumu benimseyerek demokratik davranışlar sergiledikleri sonucunu ortaya koymuştur. Bu nedenle drama uygulama yeterliliklerinin demokratik tutum üzerinde etkili olduğu sonucundan yola çıkarak öğretmenlerde demokratik tutumların ve demokratik davranışların desteklenmesi için her öğretmenin drama uygulama yeterliliklerinin pekiştirilmesi gerekmektedir. Bunun için öncelikle okul öncesi öğretmenliği lisans programlarında drama derslerine gereken önem verilerek, her bir öğretmen adayının drama dersinin teorik ve uygulama basamaklarında donanımlı bir şekilde ders almaları sağlanmalıdır. Çünkü drama planlama, uygulama ve değerlendirme basamaklarında yeterlilik gerektirmektedir. Ayrıca lisans programlarında drama dersine giren öğretim elemanlarının alanda yeterli ve bilgili kişilerden seçilmesine dikkat edilmelidir.

Okul öncesi öğretmenlerin demokratik tutum geliştirebilmeleri için drama konusundaki eksiklikleri ve yeterlilikleri farklı araştırmalarla belirlenebilir. Bu eksikler farklı hizmet içi eğitim programları ve seminerlerle desteklenmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı ve üniversitelerde drama uzmanları işbirliği ile geliştirilecek programlarla öğretmenlere destek sağlanabilir.

Okul öncesi öğretmenlerinin demokratik davranışlarını geliştirebilmek amacı ile lisans eğitimleri içerisine seçmeli olarak 'demokrasi eğitimi' dersi koyulabilir. Bu derslerde öğretmen adaylarına demokratik tutumu ve davranışları geliştirecek farklı yöntem ve teknikler tanıtılabilir. Ayrıca öğretmen adaylarının sadece teorik bilgilerle değil, bu yöntem ve tekniklerin uygulamalarını da içeren bir eğitim almaları sağlanabilir.

Tutum ve davranışların erken yaşlarda kazanılmasının daha kolay, ekonomik ve kalıcı olduğu varsayımından yola çıkarak çocuklarda demokratik tutumu kazandırmak adına okul öncesi eğitim kurumlarında demokrasi eğitimi ile ilgili etkinlikler ve farklı programlar uygulanabilir. Bunun için alan uzmanlarının yayınevleri işbirliği ile hazırlayacağı eğitim programlarının, görsel ve işitsel Cd'lerin, farklı materyallerin okul öncesi öğretmenleri tarafından kullanılmasını sağlanabilir.

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL, H. Ö. (2010). *Eğitimde Yaratıcı Drama*. Naturel Yayınevi, Ankara.

AKYEL, Y. (2011). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Drama Yöntemi Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.

ALTINIŞIK, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2008). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya Kitabevi, Sakarya.

ARAL, N., Baran, G., Pedük, G. ve Erdoğan, S. (2003). *Eğitimde Drama*. (2.Baskı). Ya-Pa Yayınları, İstanbul.

AYDOĞAN, C., Sağsöz, G. ve Akıllıoğlu, Ç. (2011). *Yaratıcı Drama Liderinin Uygulamadaki Davranış Örüntüsü İle Drama Uygulama Yeterliliği Arasındaki İlişki*. Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Sempozyumu. (18-19-20 Nisan 2011), Sözlü Bildiri, (s. 173-177), İstanbul.

BALLOU, K. J. (2000). *The Effects of Drama Intervention on Communication Skills And Learning Attitudes of at Risk Sixth Grade Students*. Unpublished Phd Thesis, Clemsan University, USA.

BAYSAL, Z. N. (2003). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmen Tutumlarının Problem Çözmeye Dayalı Öğrenmeye Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

BEYAZKÜRK, D. ve Kesner, J. E. (2005). Teacher-Child Relationships in Turkish and United States Schools: A Cross-Cultural Study. *International Education Journal*, 6(5), 547-554.

BİLGİN, H. (1996). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Öğretmenlik Tutumlarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÇORBACI, A., Haktanir, G. ve Dinçer, C. (2003). 0-6 Yaşındaki Türk Çocukları ile ilgili Olarak Yapılmış Olan Araştırmaların Değerlendirilmesi. Türkiye Okul Öncesi Eğitimi Geliştirme Derneği, OMEP 2003 World Council and Conference. 5-11 October, Turkey. Bildiri Kitabı, 91-117.

DAVIES, L. (1999). Comparing Definitions of Democracy in Education. *Compare*, 29 (2), 127-140.

DEWEY, J. (1996). *Demokrasi ve Eğitim* (Çev. M. Salih Otoran), Başarı Yayıncılık, İstanbul.

DURMUŞOĞLU SALTALI, N. ve Arslan, E. (2012). Okul Öncesi Öğretmenlerin Sınıflarında Koydukları Kurallar Ve Uygulayışları. 3. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi, Çukurova Üniversitesi, 12-13 Eylül, Adana, Sözlü sunum.

ERBAY, F. (2011). Dramatik Etkinlikler ve Dramada Eğitimcinin Rolü. *Okul Öncesi Eğitimde Dramatik Etkinliklerden Dramaya Teoriden Uygulamaya*. (Editör Esra Ömeroğlu). Ankara: Eğiten Kitap.

GENÇ, S. Z. ve Kalafat, T. (2008). Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları İle Empatik Becerilerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 211-222.

GÜRSOY, R. C. (2009). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Benlik Saygılarının Öğretmenlik Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

İŞİKOĞLU, N. (2005). Eğitimde Nitel Araştırma. *Eğitim Araştırmaları*, 20: 158-165.

KAF HASIRCI, Ö., Bulut, M. S., ve İflazoğlu Saban, A. (2008). Öğretmen Adaylarının Yaratıcı Drama Dersinin Bireysel ve Akademik Kazanımlarına İlişkin Görüşleri. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 3 (6), 63-87.

KALE, N. (1998). Demokratik Yaşama Ustalığını Kazandırmanın Yolu Demokratik Bir Eğitimden Geçer. *VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Kongre Kitabı*, Cilt II, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yayınları, Konya.

KARADAĞ, E., Korkmaz, T., Çalışkan, N. ve Yüksel, S. (2008). Drama Lideri Olarak Öğretmen Ve Eğitimsel Drama Uygulama Yeterliliği Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Analizleri, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 169-196.

LESKO, W. (2002). Student Activism for The Next Generation. *Educational Leadership*, 59 (4), 42-44.

MCCASLİN, N. (2006). *Creative Drama in the Classroom and Beyond*. Pearson Education, United States of America.

OKVURAN, A. (2003). Drama Öğretmeninin Yeterlilikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36, 1-2, 81-87.

ÖZĞÜL E. (2009). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Problem Çözme Becerileri İle Öğretmenlik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Uşak İli Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

REİTZEL, J.A. (2000). *Children's Perceptions of Student-Teacher Relationship in an Interactive Situated Learning Context*. Unpublished PhD dissertation. University of Toronto.

SAKİN, A. (2007). *Okul Öncesi Öğretmenlerin Mesleki Etik Davranışlar Hakkındaki Görüşleri İle Ahlaki Yargı Düzeyleri ve Öğretmenlik Tutumlarının İncelenmesi*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

SARACALOĞLU, A. S., Evin, İ. ve Varol, S. R. (2004). A Comparative Research on the Democratic Attitudes of the Teachers and the Prospective Teachers. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 4 (2), 356-364.

SENEMOĞLU, N. (2001). Çocuk Hakları, Çalışan Çocuklar Ve Eğitim Sorunları, *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 25-35.

ŞAHİN, D. ve Anlıak, Ş. (2008). Okul Öncesi Çocuklarının Öğretmenleriyle Kurdukları İlişkiyi Algılama Biçimleri. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, 7 (14), 215-230.

- TAÇMAN, M. (2006). Democratic Attitudes of Elementary school Teachers. *Cypriot Journal Of Educational Science*, 1 (1), 30-46.
- TEKERÇİ, H. (2008). Farklı Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Mesleki Doyumlarının ve Tutumlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- USUI, E. (2008). *Education for Democratic Attitudes: The Effectiveness of The We The People Program In Promoting Political Tolerance*. Unpublished Doctorate Thesis, Columbia University.
- YAN, M., Evans, I. M., & Harvey, S. T. (2011). Observing Emotional Interactions Between Teachers and Students in Elementary School Classrooms. *Journal of Research in Childhood Education*, 25, 82-97.
- YAPICI, M. (2004) . “Öğretmen Tutumları ve Yansımalar”, *Üniversite ve Toplum*, 7(3), (02.08.2012). http://www.universite-toplum.org/pdf/pdf_UT_327.pdf
- YARA, P. O. (2009). Relationship Between Teachers’ Attitude and Students’ Academic Achievement in Mathematics in Some Selected Senior Secondary Schools in Southwestern Nigeria. *European Journal of Social Sciences*, 11(3), 364-369.
- YAYLA CEYLAN, Ş. ve Ömeroğlu, E. (2007). Okul Öncesinde Drama Dersinin Üniversite Öğrencilerine Katkısının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1 (3-4), 57-77.
- YEĞEN, G. (2004). Eğitim Fakültelerindeki Yaratıcı Drama Eğitimi. *Türkiye’de Drama Liderleri Buluşması ve 6. Ulusal Drama Semineri Kitabı* (51-54). Drama Liderliği Oluşum Yayınları Fersa Matbaacılık, Ankara.
- YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları, Ankara.
- YIĞIT, E. Ö. ve Çolak, K. (2010). Democratic Attitudes of Social Studies Pre-service Teacher. *The International Journal of Research in teacher Education*, 1, 82-95.